

חינוך לחיים

פרשת פנחס

נאמר בפס' בשופטים 'ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים' מבאר רש"י 'שנינו בסדר עולם זה היה פנחס' ולמה קורא אותו מלאך? אלא אמר רבי סימון, פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו, היו פניו בוערות כלפידים. יש לחקור, לאיזה צורך הדגישה התורה שפנחס היה חשוב כמלאך? ומה אנו יכולים ללמוד מכך לגבי התוכחה שפנחס הוכיח את בני ישראל כפרט, ולגבי מצוות התוכחה ככלל??

כדי לרדת לשורש הדברים עלינו ללמוד את האופן הנאות בו ראוי להשמיע תוכחה ולומר ביקורת, לימוד זה נוגע לכל אחד מאיתנו היות וגם אדם שאינו נושא בתואר הרם של מוכיח בשער, עוסק בעבודת התוכחה כשהוא מנתב ומכוון את ילדיו בדרך הנכונה. כל הורה ומורה נדרש לכך, ומאחר שאין דבר בתורה שאין לו מהלך מיוחד, שומה עלינו ללמוד את הדרך הישרה שיבור לו האדם בבואו להשמיע דברי תוכחה והדרכה.

לתוכחה יש שתי מטרות. האחת היא לקנא לכבוד ה' ולמנוע מהמוכח לעבור עבירות ולחלל שם שמים. השניה היא, לגרום שלא יתעורר קטרוג על המוכח. שתי מטרות אלו ניכרו היטב בתוכחתו של פנחס שעליו נאמר 'השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי'

אומנם על פי פשוטו של מקרא נראה שפנחס רק קינא קנאת ה' ופעל למען כבוד שמים אולם רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל מוצא שלתוכחתו של פנחס היו 2 מטרות, האחת למנוע חילול ה' והשניה למנוע קטרוג על עם ישראל ולעצור את המגפה. פנחס לא בא כמוכיח בשער העומד ומטיף לעם ממרום מעמדו בהתנשאות. פנחס התאחד והתחבר עם כלל ישראל בליבו ובנפשו כפי שנאמר 'בקנאו את קנאתי בתוכם' גם כשהוכיח את בני' על חטאם, הוא עדיין החשיב את עצמו כחלר מהם ומטרתו הייתה ללמד עליהם זכות. לכן הוא קיבל שכר כפול. 'ברית שלום' עם הקב"ה, כיוון שמחה על כבוד שמים. ו'ברית כהונת עולם' כיוון ששימש ככהן, שמשיתו היא לכפר על בני' מכל זאת יכולים אנו ללמוד על מהות מצוות התוכחה. כשאדם בא להוכיח כשכל

כולו אש להבה למען כבוד שמים, אבל אינו דואג לרווחת המוכח ולטובתו, תוכחתו חסרה ופגומה ואינה מועילה למוכח. אבל כשאדם מוכיח את חברו כשהוא חרד לכבוד השכינה, ובד בבד הוא דואג למוכח ומבקש שלא יתעוררו עליו דינים בשמים, אז זו תוכחה אמיתית שעליה זוכים לשכר כפול. את זאת עלינו לזכור בבואנו להוכיח את ילדינו. פעמים רבות כשילד עושה מעשה שלילי או שובר חפץ יקר ברשלנות, אנו מבקרים ומוכיחים אותו. ברגעים אלו אנו סבורים שמטרתנו היא לחנך את הילד. אך אם נבחן היטב את כוונתנו נגלה כי מטרתנו אינה לשפר את הילד אלא למנוע את הנזק הבא. הביקורת הנוקבת אינה פעולה חינוכית אלא תוצר הכאב על הנזק שהילד גרם בפזיזותו חסרת הזהירות. כאן אנו מגיעים ללב ליבה של מצוות התוכחה. אין לבקר את הילד על מעשה שעשה, כשהמטרה היא למנוע את התוצאה השלילית שהמעשה גרם. אין לצעוק על ילד ששבר צלחת, כשבעומק הלב אנחנו כואבים על הצלחת השבורה. מטרתנו צריכה להיות לחנך את הילד עצמו שלא להזיק. לכן, לפני התוכחה עלינו לנטרל את הכעס על עצם הנזק. רק כשנרגיש שאנו מבקרים אותו בשבילו ולטובתו, נוכל לפנות אליו בתוכחה. כך נדבר אליו בנועם ובשלווה והתוכחה תתקבל על ליבו.

שלמה המלך אומר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה' ומבאר המלבי"ם 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח, שהתוכחה היא סימן אהבה, שמאהבתו ישגיח עליו להיטיב דרכו ולהעלותו אל מדרגה למעלה למעלה. וכאב את בן ירצה, כמו שירצה האב להעלות את בנו מדרגה לדרגה, וימנעו ממותרות ומעידונים ויטח שכמו לסבול עול התורה והתמדת הלימוד וכד' וכל זה מרוב אהבתו אותו' – כי תוכחה נכונה היא פועל יוצא של אהבה. על מנת שהילד יקבל את המסר ויממש אותו, עליו להרגיש שלא מדובר בתוכחה שבאה ממבט ביקורתי, אלא בדברי מוסר הבאים מאהבה אמיתית ומרצון לראות אותו מתקדם ומצליח. כשההורים מוכיחים את הילד כשהם מנועים מרגשות שליליים של כעס, אכזבה ומרמור, אזי גם אם הם אוהבים אותו באמת ובתמים, הוא עלול לתרגם את הביקורת באופן שגוי ולחשוב שאינו אהוד בבית. ביקורת המושמעת בנימה מתסכלת וכעושה מובילה את הילד למחשבות שליליות. 'אבא ואימא היו מעדיפים ילד אחר' – 'אבא ואמא לא אוהבים אותי' הדבר היחיד שיכול לגרום לילד להפנים את הביקורת הוא ההבנה שההורים אוהבים אותו וחפצים בטובתו ולכן הם מעירים לו. אבל אם הילד יקבל בצדק או שלא בצדק את התחושה שהוא לא אהוב על הוריו, איזו סיבה יש לו לקבל ביקורת ממי ששונא אותו על פי הבנתו?

התדרדר, תמיד יש לשדר לו שבסופו של דבר אנו אוהבים אותו בלי תנאים. גם כשאנו נאלצים חלילה להשמיע באוזני הילד ביקורת נוקבת וחרפה, עלינו לטעת בו תחושה שהתוכחה המגולה באה מתוך אהבה מוסתרת!!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com